

VEBA SALGINI ORTAÇAĞ'DA AVRUPA'YI YOK EDECEKTİ

Tıp tarihindeki salgınların en zararlı olanı Avrupa'da "Kara Ölüm" denilen veba salgınıdır. Veba 14. yüzyılda, Avrupalılar'ın üçte birinin ölümüne neden oldu.

Vebanın Avrupa'ya Girişi ve Yayılışı

Veba salgınının Çin'de ortaya çıktığı, İpek Yolu'nu izleyerek 1346'da Kırım'a ve 1347'de Avrupa'ya ulaştığı kabul ediliyor. Veba, gemilerdeki farelerin üzerinde yaşayan pireler tarafından liman kentlerine taşınmıştı. Sicilya'ya 1347 yılının Ekim ayında gelen bir Ceneviz kadırgası hastalığı Akdeniz'e taşıdı. Başka bir Ceneviz kadırgası hastalığı, 1348'in Ocak ayında Venedik'e bulaştırdı. Piza'ya yanaşan bir Ceneviz gemisi, vebayı kuzeydeki kentlere yaydı. İtalya'ya sokulmayan bir Ceneviz gemisi ise Fransa'da Marsilya limanına girip vebayı Fransızlar'a bulaştırdı. Salgın İspanya, Portekiz ve İngiltere'ye de sıçradı. Almanya ve İskandinav ülkelerine ulaşan salgın, 1349'da Norveç'te görüldü. İzlanda Adası'na ulaşamayan salgın 1351'de Rusya'yı etkisi altına aldı. Bazı kaynaklara göre vebayı Moğol ordusu kasten yaymıştı. Teoriye göre Moğollar, Kırım civarında Cenevizliler'in kontrolündeki liman kentini kuşatıp vebadan ölenlerin cesetlerini mancınıkla kentin içine atmıştı. Ceneviz gemileri, kentten kaçarken vebayı İstanbul, Sicilya Adası ve Avrupa'ya taşımıştı. Avrupa'da salgının, tanrıların gazabıyla veya yıldızların etkisiyle çıktığına inanılıyordu. Paris Tıp Fakültesi, 20 Mart 1745'te Merkür, Satürn ve Jüpiter gezegenleri aynı hizaya geldiği için salgın çıktığını açıklamıştı. Kirli havanın salgına neden olduğuna inanan çoktu. Tütsü yakarak havanın güzel kokması sağlanırsa salgının önleneceği sanılıyordu. Banyo yapılmazsa derideki gözenekler açılmaz ve kötü hava vücuda giremez inancı nedeniyle 1800'lü yıllara kadar, Avrupa'da insanlar yıkanamıyordu. Yahudi karşıtı fanatikler, veba için Yahudiler'i suçlayıp katliamlar yaptı. Yahudiler, su kuyularını zehirledikleri iddiasıyla canlı canlı yakıldı. Deri hastalığı olanlar, cüzzamlılar, çingene ve dilenciler de kentlerin dışına atıldı.

Vebaya neden olduğu iddiasıyla Yahudiler'in diri diri yakılışı

Kara Ölüm Denilen Büyük Veba Salgınının Yarattığı Hasar

Vebadan önce Avrupa'daki hızlı nüfus artışı beslenme sorunlarına neden olmuştu. İyi beslenemeyen insanlar hastalıklara karşı dirençsizdi. Kentler temiz tutulmadığı için her yere yayılan milyonlarca fare vebanın hızla yayılıp ölümlerin artmasına neden oldu. Büyük veba salgını 1347'de sadece Avrupa'da hasar verdi sanılır, ama salgında Asya ve Afrika'da da çok ölüm oldu. Salgın, Sicilya'ya ulaştığı sırada Karadeniz ve Akdeniz liman kentlerinde, Suriye, Lübnan, Filistin ve Mısır'da ve Hatay'da görüldü. Ardından 1349'da Mekke'de ve 1351'de Yemen'de salgın çıktı. Orta Çağ'da, nüfusun yoğunlaştığı ülkelerin çoğunda veba yayıldı. Yaklaşık 100 milyon insanın birkaç yılda vebadan öldüğü hesaplandı. Avrupa nüfusunun üçte biri yaşamını kaybetti. O dönemlerde dünya nüfusu bugünkünden çok azdı. Salgından önce 450 milyon olan dünya nüfusunun 350 milyona düştüğü hesaplandı. Avrupa'nın nüfusu 75 milyondan fazla iken Avrupa halkının üçte biri salgında ölünce nüfus 50 milyona düştü. Afrika kıtasının nüfusu 80 milyondan 70 milyona indi. Çin'de salgın öncesinde 123 milyon olan nüfus, 65 milyona geriledi. Kuzey Almanya, Polonya, Macaristan ve Rusya gibi nüfus yoğunluğu az olan soğuk ülkelere salgın az zarar verdi. Avrupa, açlık ve hastalıklar nedeniyle salgından 200 yıl sonra toparlanabildi ve halk yok olmaktan zor kurtuldu.

Vebalılar kilisede şifa arıyor

Veba Salgınları, Antibiyotiğin Keşfi Sayesinde Azalıp Yok Oldu

Veba, bir enfeksiyon hastalığıdır ve Yersinia pestis adlı bakteri, bu hastalığa neden olur. Bakterinin adı bu bakteriyi bulan Fransız bakteriyolog A. Yersin'den gelir. Hastalık 2007'ye kadar üç önemli salgın hastalıktan biriydi. Antibiyotikle

tedavi edilebilen veba, gelişmiş ülkelerin tümünde ve gelişmekte olanların çoğunda ortadan kalktı. Asya ve Afrika'da az da olsa görülmektedir. Geçmişte farelerin hastalığı bulaştırdığı sanılırdı. Hastalığın, farelerin taşıdığı pirelerin insanları ısırmasıyla veya insandan insana bulaştığı biliniyor. Hastalığın belirtileri en geç bir haftada ortaya çıkar. Titreme, ateş, kusma, baş ve sırt ağrısı, halsizlik, nefes darlığı, kasık ağrısı ve kanama gibi belirtiler olur. Vebanın farklı türleri vardır. Hıyarcıklı veba (bubonik) en yaygın türdür ve lenf bezi şişmeleri ile deri altı kanamaları görülür. Deri altında biriken kan deride siyahlıklar oluşturduğu için hastalığa kara ölüm adı takılmıştı. Vebanın ayrıca septisemik, akciğer ve gastro intestinal gibi başka türleri de vardır.

Vebadan koruyan bir Akad nazarlığı (M.Ö. 800-612)

Tarihteki Diğer Önemli Veba Salgınları

Bilinen en eski veba salgını M.Ö. 1650'de Mısır'da görüldü. Kral II. Murşili döneminde M.Ö. 1300'lerde Hititler de veba salgınından zarar gördü.

Akadlar'dan kalan ve insanları vebadan koruyacağına inanılan bir nazarlık İngiltere'de British Museum'dadır. Atina'da M.Ö. 430'da başlayan veba salgını binlerce ölüme neden oldu. Salgın, Habeşistan'dan Mısır ve Libya'ya oradan da Atina'ya sıçramıştı. Bizans döneminde M.S. 541'de başlayan ve Jüstinyen Vebası olarak bilinen salgın, milyonlarca kişinin ölümüne neden olmuştu. Yüz yıl sonra Filistin'deki salgında binlerce kişi öldü. Veba, Avrupa'da 1347 salgınından sonra da defalarca ortaya çıktı ama, etkisi giderek azaldı.

Anadolu'da Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde de veba salgınları oldu.

Moskova'da 1770'teki salgında hastalar karantinaya alındı ve dışarı çıkmaları yasaklandı. İşsizlik ve açlık artınca halk, sokaklara dökülüp karantinaya karşı isyan başlattı ve her yeri yakıp yıktılar. İsyancıların 4'ü idam edildi yüzlercesi hapse atıldı. Son veba salgını 2006'da Afrika'da Kongo'da görüldü. Japonlar 1940'ta Çin şehirlerine, savaş uçaklarından veba mikrobu taşıyan pireler atmıştı.

**Moskova'da 1771'deki veba salgını
karantinası nedeniyle çıkartılan isyan**

Veba, 4500 yıl boyunca milyonların ölümüne ve bazı ailelerin yok olmasına neden oldu. İyi beslenme, hijyen, aşı ve antibiyotikler vebayı sonlandırdı.

**Prof. Dr. Ural Akbulut
ODTÜ Kimya Bölümü**